

Posudek vedoucího diplomové práce Alberta Pospíšila „Lesem s mapou: Role grafických pomůcek při školní práci s narativním textem“

(Ústav české literatury a komparatistiky, FF UK, Učitelství českého jazyka a literatury pro střední školy)

Práce Alberta Pospíšila *Lesem s mapou: Role grafických pomůcek při školní práci s narativním textem* se zabývá tématem důležitým a nejednoduchým: přestože využití grafických pomůcek je obecně pro školu téměř samozřejmou věcí, středoškolská výuka literatury má k vizuálnímu zobrazení svých (podstatných) informací daleko (podtrhuje to např. i absence takových pomůcek v učebnicích a příručkách). Autor si dává záležet, aby hned od počátku bylo zřetelné, že v centru jeho zájmu leží takové vizualizace, které nemají usnadňovat cestu k porozumění literárního textu, natož pak substituovat jeho pozorné čtení (s. 8–9), ale naopak mají – podobně jako každá dobrá didaktická pomůcka či metoda tohoto zaměření – k důslednému recipování textu *povzbuzovat* a být mu vodítkem (tedy také zhusta *komplikovat* či problematizovat možný triviální postoj k textu, upozorňovat na aspekty, jež by čtenář neměl opomenout). To vnímám jako zásadní (splněný) předpoklad, aby taková práce byla pro současnou didaktiku literatury relevantní.

Albert Pospíšil poměrně přesně vystihuje svůj cíl jako „vedení“ otázky vizualizace nevizuálních poznatků literární vědy do školního prostředí (s. 9). Toto zaměření vede sice místy k nutně měličímu, zato však „širokoúhlému“ pohledu. Těžiště předložené práce spočívá v rámci literární vědy rozhodně na pólu uvažování didaktického – primárním zájmem je proces porozumění textu a jak mu napomoci –, přesto se nevyhýbá ani nezbytným (a mnohým) otázkám čistě literárněteoretického charakteru, ani příkladovému kontaktu s konkrétními literárními díly a jejich vlastní interpretacím. Každou z těchto sfér by bylo možné rozvinout dále (směrem k podrobnějšímu rozebrání některých pomůcek a jejich potenciálu, k obsáhlejší reflexi literárněteoretických konceptů, k hlubší analýze a interpretaci zvolených textů, k důslednějšímu ověřování, co vizuální pomůcky s recipienty dělají atd.),¹ ale viděno v kontextu nezbytné souhry všech zmíněných oblastí by takové nároky patrně překračovaly meze diplomové práce.

Nejrozsáhlejší část práce (II, s. 19–52) přichází s rozmanitým materiálem existujících vizuálních pomůcek. Ty jsou jednak shromážděny (již to je přínosný čin: jedná se totiž o podněty např. z literární historie, korpusového zkoumání autorských děl či specifického období, ale i z „literární kartografie“ či

---

¹ Nejviditelněji je v práci umenšena právě didaktická aplikace; širší škála vlastních materiálů a zkušenosti z výuky by na sebe bývala mohla přitáhnout pozornost lépe než zdejší rozsáhlá teoretická reflexe problému. Zároveň zdůrazňuji, že tuto nerovnováhu považuji za lepší případ než disproporci opačnou – problém je důkladně promyšlen, a i díky tomu je připravena půda pro rozmanitou potenciální další realizaci v konkrétních výukových situacích.

filmové vědy), tříděny (tento důležitý vlastní autorův krok je shrnut v tabulce na s. 21, argumentován je však šířeji) a kriticky analyzovány v jednotlivých podkapitolách. V části závěrečné (IV) na ně pak navazuje promyšlený návrh pomůcek vlastních (k *Babičce* Boženy Němcové a povídky *Brož* Williama Faulknera). Kolem této roviny (v částech I a III) práce vytváří pevné myšlenkové podloží, které se nevyhýbá interdisciplinárnímu přesahu a aktivnímu hledání souvislostí. Tato teoretická báze se pak rozrůstá do relativně velké šíře způsobované, dle mého soudu, správným, ale náročným rozhodnutím vnímat jako vizuální pomoc při vnímání textu např. i v jeho restrukturační (nejtriviálněji např. seřazení slov dle četnosti). Práce tak potřebuje mj. pojmout perspektivu kognitivní (teorie duálního kódování a význam možnosti vnímat souběžně v různých kódech), kterou využívá k zřetelnému vymezení funkcí vizuálních pomůcek,² doložit, jak jsou při takové tvorbě vizuálních pomůcek potřebné nástroje *close reading* i *distant reading* (a – jak se sám autor při konfrontaci s literárními díly při posuzování i vytváření nástrojů přibližuje k detailu i svůj pohled oddaluje – že jsou od sebe tyto přístupy v důsledku neodlučitelné), vnímavě upozornit na úskalí převodu informací (či snahy o převod informací) z literárního textu do grafických / vizuálních znázornění a dostává se i např. k souvislostem vizuálních pomůcek asistujícím analýze a porozumění básním.

Jak autor sám upozorňuje v úvodu (s. 10), proud jeho textu vede místy ne zcela zřetelně souvisejícími místy – čtenář musí práci do jisté míry důvěřovat, že to, o čem se hovoří, se ukáže jako přínosné pro probírané téma. Nutno poznamenat, že se tak zpravidla skutečně vyjeví a že jen místy – např. v kapitole o kybertextu – mohou pochybnosti přetrvávat. Napomáhá tomu i to, že Albert Pospíšil používá adekvátní (a leckdy cizojazyčné) zdroje a neváhá zároveň ani kreativně transformovat jejich závěry pro vlastní použití. To, že je místy (v typologii pomůcek) tvůrčí vklad dokonce dominantní, bylo již ostatně zmíněno.

V návaznosti na mnohé diskuse s autorem navrhuji jen několik dílčích námětů k diskusi (či k budoucímu promyšlení tématu):

- Ve zmiňované tabulce (s. 21) jsou k jednotlivým typům vizualizace uváděny funkce do velké míry univerzálně a v souladu s faktem, že pomůcka může v kontaktu s konkrétním textem plnit skutečně lecjaké funkce. Bylo by ale možné mezi jednotlivými typy (či alespoň mezi příklady k nim uvedenými) nacházet rozdíly např. v tom, které funkce plní *obvykle* či lépe než jiné pomůcky? Nebo mezi nimi v zásadě skutečně není rozdíl, jak poslední sloupec sugeruje?
- Ohledně představené výukové lekce: jaké alternace efektivněji pracující s prostorem textu či časem výuky vás napadají?

---

² Díky tomu může mj. vyčlenit vizualizace s (pouhou) funkcí dekorativní (klasické ilustrace), které by v otázce pomoci pro čtení textu patrně působily velmi cizorodě.

- V abstraktu práce je uvedeno, že práce zkoumá pomůcky napomáhající „interpretaci, aniž by ji sami konstituovaly“. V čem konkrétně však lze uvedené nástroje vnímat jako výsledek určitého rozumění textu (a tedy jako ovlivněné specifickou interpretací)? Pokud skutečně některou z interpretací nekonstituují, nakolik ji předznamenávají a nakolik se lze naopak i s takovou pomůckou vydat jinou cestou porozumění?
- V čem osobně spatřujete pro uvažování o vizuálních pomůckách ve škole jako přínosnou načrtnutou teorii kybertextu (s. 63–65), resp. jak tento koncept smysluplně využít v souvislosti s vizuálními pomůckami ve škole? A může vůbec být čtení a porozumění „běžných“ textů (zejm. třeba právě pro středoškolské studenty) o tolik pasivnější, méně účastnou a samozřejmější myšlenkovou činností než komunikace s kybertexty, jak naznačujete?

Závěrem: práce Alberta Pospíšila je, řečeno z pozice vedoucího práce, výsledkem delší dobu trvajících a plodných diskusí, které se však začaly do textu zhmotňovat jen krátký čas před odevzdáním. Obojí je, domnívám se, na práci zřetelné – téma je zpracováno osobitým způsobem a je promyšlené v mnoha směrech důsledně, leckdy snad více, než jak výsledný text působí. Hodnota a zároveň limity práce Alberta Pospíšila spočívají v tom, že otevírá množství pozoruhodných potenciálů, jejichž prohloubení a spojení do myšlenkové sítě by sice potřebovalo rozsáhlejší péči, které však myšlenky práce dodávají plastičnost a umožňují, aby i tento text samotný byl určitou „mapou lesem“ (či zatím jen stepí) vizuálních pomůcek. Konečně velkým vkladem pro budoucí možná (a z hlediska oboru potřebná) rozvinutí je i snaha o hmatatelnost – systematicky uvádí příklady z literárních děl (zejm. v části III) i mimoliterární, zviditelňuje konkrétní postupy a možnosti práce s nástroji (např. s. 50).

I s vědomím specifik předkládaného textu se domnívám, že práce *Lesem s mapou: Role grafických pomůcek při školní práci s narativním textem* odpovídá nárokům kladeným na magisterskou diplomovou práci a k obhajobě ji proto **doporučuji** s návrhem hodnocení **výborně**, popř. **velmi dobře** (v závislosti na průběhu obhajoby).

V Praze 30. ledna 2024

Mgr. Ondřej Vojtíšek, Ph.D.